

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV

TEXT & IMAGE

ESSENTIAL PROBLEMS IN ART HISTORY

2023 2 (16)

ТЕКСТ І ОБРАЗ:
актуальні проблеми
історії мистецтва

txim.history.knu.ua
ISSN: 2519-4801

ТЕКСТ І ОБРАЗ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ МИСТЕЦТВА

науковий електронний журнал

2023, випуск 2 (16)

Засновник: Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Рік заснування: 2016

Галузь науки: історичні науки

Мови видання: українська, англійська.

Періодичність: двічі на рік

Редакційна колегія:

Геннадій Казакевич, д-р іст. наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна) – голова редакційної колегії

Петро Котляров, д-р іст. наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна) – заступник голови редакційної колегії

Ірина Адамська, канд. іст. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна) – відповідальний редактор

Стефанія Демчук, канд. іст. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна) – відповідальний редактор

Ілля Левченко, магістр історії мистецтв, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна) – випусковий редактор

Наталія Бурдо, канд. іст. наук, Інститут археології НАН України (Україна)

Михайло Відейко, д-р іст. наук, старший науковий співробітник, Київський університет імені Бориса Грінченка (Україна)

Володимир Дятлов, д-р іст. наук, професор, Чернігівський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Наталі-Сесіль Жіну, доктор філософії, старший викладач мистецтва та археології кельтів, Університет Париж IV Сорбонна (Франція)

Ростислав Конта, д-р іст. наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Олег Машевський, д-р іст. наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Антоній Мойсей, д-р іст. наук, професор, Буковинський державний медичний університет (Україна)

Педро Рейес Мойя-Малено, доктор філософії, Мадридський університет (Іспанія)

Анета Павловська, доктор габілітований, професор, Інститут історії мистецтв Лодзького університету (Польща)

Андрій Пучков, доктор мистецтвознавства, професор, Національна академія мистецтв України (Україна)

Метью Ремплі, доктор філософії, науковий співробітник, факультет мистецтв Університету Масарика (Чехія)

Сергій Рижов, канд. іст. наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Олександр Симоненко, д-р іст. наук, провідний науковий співробітник, Інститут археології НАН України (Україна)

Ігор Срібняк, д-р іст. наук, професор, Київський університет імені Бориса Грінченка (Україна)

Максим Фомін, доктор філософії, старший викладач, Університет Ольстера (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії)

Арно Штроемер, доктор філософії, професор, Університет Зальцбурга (Австрія)

Дацін Янг, доктор філософії, професор, Університет Джорджа Вашингтона (США)

Адреса редакційної колегії: 01601, Україна, м. Київ, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, історичний факультет, кафедра історії мистецтв; тел. +380442393407; e-mail: arthistory@univ.net.ua

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Протокол №17 від 29 червня 2016 р. Журнал включено до переліку наукових фахових видань з історичних наук (Наказ МОН України №374 від 13.03.2017)

ISSN 2519-4801

TEXT AND IMAGE: ESSENTIAL PROBLEMS IN ART HISTORY

scientific electronic journal

2023, volume 2 (16)

Founder: Taras Shevchenko National University of Kyiv

Year of foundation: 2016

Field of study: History

Language of publishing: Ukrainian, English.

Frequency: twice a year

Editorial board:

Gennadii Kazakevych, Dr. of Sc., Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine) – editor-in-chief
Petro Kotliarov, Dr. of Sc., Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine) – deputy editor-in-chief
Iryna Adamska, PhD, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine) – executive editor
Stefaniia Demchuk, PhD, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine) – executive editor
Illia Levchenko, MA, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine) - managing editor
Natalia Burdo, PhD, Institute of Archaeology, National Academy of Sciences in Ukraine (Ukraine)
Volodymyr Dyatlov, Dr. of Sc., Professor, Taras Shevchenko National Pedagogical University of Chernihiv (Ukraine)
Maxim Fomin, PhD, Senior lecturer, University of Ulster (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland)
Nathalie-Cécile Ginoux, PhD, Maître de conférences en art et archéologie des mondes celtes, Université Paris-Sorbonne (Paris IV) (France)
Rostyslav Konta, Dr. of Sc., Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)
Oleg Mashevskiy, Dr. of Sc., Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)
Pedro Reyes Moya-Maleno, PhD, Universidad Complutense de Madrid (Spain)
Antoni Moysey, Dr. of Sc., Professor, Bukovinian State Medical University (Ukraine)
Aneta Pawłowska, Dr. Hab., Professor, Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Łódzkiego (Polska)
Andrii Puchkov, Dr. of Sc. Professor, National Academy of Arts of Ukraine (Ukraine)
Matthew Rampley, PhD, independent scientist-researcher, Faculty of Arts, Masaryk University (Czech Republic)
Sergei Ryzhov, PhD, Associate professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)
Ihor Sribnyak, Dr. of Sc., Professor, Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine)
Arno Strohmeier, PhD, Professor, University of Salzburg (Austria)
Oleksandr Symonenko, Dr. of Sc., Senior Researcher, Institute of Archaeology, National Academy of Sciences in Ukraine (Ukraine)
Mykhailo Videiko, Dr. of Sc., Senior Researcher, Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine)
Daqing Yang, PhD, Associate Professor, The George Washington University (U.S.A.)

Editorial board address: 01601, Ukraine, Kyiv, Str. Volodymyrska, 60, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Faculty of History, Art History department; tel. +380442393407; e-mail: arthistory@univ.net.ua

The journal is published by the authority of the Academic Senate of the Taras Shevchenko National University. Decision №17. June, 29, 2016.

The journal is included in the Ukrainian list of specialized scientific publications (Ministry of Education and Science of Ukraine, decision №374. March, 13, 2017)

ISSN 2519-4801

Image on the cover: Pierre Reymond workshop, "January" plate, around 1570-1580, The Bohdan and Varvara Khanenko National Museum of Arts, Kyiv, inv. 151 BR

DOI: 10.17721/2519-4801.2023.2

ЗМІСТ CONTENTS

SPECIAL ISSUE

- Apenko O.** «January» and «June» from the Khanenko Collection: a Broad Context Surrounding Small Plates
Апенко О. «Січень» та «Червень» із колекції Ханенків: широкий контекст довкола малих тарілок6
- Казакевич О.** Стиль і смак епохи: меню як джерело дослідження гастрономічних практик та візуальної культури довгого дев'ятнадцятого століття
Kazakevych O. Style and Taste of the Era: Menus as a Source for Research on Gastronomic Practices and Visual Culture of the Long Nineteenth Century.....28
- Бабій Н.** Густативні образи Мирослава Яремака (на матеріалах перформансів)
Babii N. Gustatory images of Myroslav Yaremak (based on the materials of performances).....41
- Петренко-Лисак А.** Візуальний есей – «Їжа (до) останнього дня»
Petrenko-Lysak A. Visual essay – «Last day food».....54

ANCIENT, MEDIEVAL AND EARLY MODERN ART

- Федосєєв Н.** Секуляризація образу Аїда та підземного царства у Стародавній Греції на прикладі вазопису
Fiedosieiev N. Secularization of the image of Hades and the underworld in Ancient Greece through the example of vase painting74

MODERN AND CONTEMPORARY ART

- Самчук Т.** Одна із бойчукістів. Джерела до біографії Катерини Бородіної
Samchuk T. One of the Boychukists. Sources to the biography of Kateryna Borodina.....99

PRESERVATION OF CULTURAL HERITAGE

- Zubar M., Afanasieva N.** The Voids of Mariupol's Memory
Зубар М., Афанасьєва Н. Пустоти пам'яті Маріуполя103

SURVEYS AND REVIEWS

- Качковська Я.** Динаміка і діалектика: розкриття політики бієнале сучасного мистецтва (Kompatsiaris, P., 2017, The Politics of Contemporary Art Biennials: Spectacles of Critique, Theory and Art. New York: Routledge)
Kachkovska Y. Dynamics and Dialectics: Unraveling the Politics of the Contemporary Art biennale (Review on Kompatsiaris, P., 2017, The Politics of Contemporary Art Biennials: Spectacles of Critique, Theory and Art. New York: Routledge).....121

Демченко Д. «Ideology at Its Purest»: Чий модернізм? (Review on Akinsha, K., Denysova, K., Kashuba-Volvach, O. (eds.), 2022, In the Eye of the Storm: Modernism in Ukraine, 1900–1930s. London: Thames & Hudson Ltd.)	
Demchenko D. «Ideology at Its Purest»: Whose modernism? (Akinsha, K., Denysova, K., Kashuba-Volvach, O. (eds.), 2022, In the Eye of the Storm: Modernism in Ukraine, 1900–1930s. London: Thames & Hudson Ltd.)	126
Казакевич Г. Етнографічна фотографія Йосипа Кордиша (1824-1896)	
Kazakevych G. Ethnographic Photography by Jozef Kordysz (1824-1896)	133
Ярмоленко В. Безмежжя Федора Тетянича (Федір Тетянич. Фрипуля, 2021. Київ: Антиквар)	
Yarmolenko V. The Infinity of Fedir Tetianych (Review on Fedir Tetianych. Frypulia, 2021. Kyiv: Antikvar)	163

ЕТНОГРАФІЧНА ФОТОГРАФІЯ ЙОСИПА КОРДИША (1824-1896)

Геннадій Казакевич

*Ethnographic Photography by Jozef Kordysz (1824-1896)**Gennadii Kazakevych*

The paper explores the personality and artistic endeavours of Jozef Kordysz, a professional photographer of Polish-Ukrainian background who worked in Kamianets-Podilskyi and Kyiv during the late nineteenth century. Kordysz is renowned for his photographic expeditions in Podolia and Kyiv regions, as well as his trip to the zone of the Russo-Turkish war (1877-1878). Despite belonging to the Polish nobility and having close ties to the nationally conscious Ukrainian intelligentsia in Kyiv, Kordysz hardly identified himself with either Polish or Ukrainian national projects. His interest in ethnographic photography appears to be purely commercial in nature. Unfortunately, the most significant part of Kordysz's photographic heritage is preserved in private collections and museums in Russia and has never been properly published. Due to the Russian aggression against Ukraine, the original materials are currently unavailable for Ukrainian scholars. Considering the exceptional value of these photographs for the history of Ukraine, the editorial board has decided to publish those photographs by Jozef Kordysz that are available on Russian Internet resources. The paper deals with the «Ethnographic Album of Little Russia» (1875), which includes pictures of Ukrainian peasants that Kordysz took during the 1860s in Kyiv region (the original album is preserved in the State Historical Museum in Moscow).

Key words: *history of Ukraine, history of photography, visual archives, nineteenth century, ethnographic photography, Kyiv, Kamianets-Podilskyi, Podolia, Ukraine, Polish-Ukrainian relations, nationalism, photographers.*

Постать Йосипа Фомича Кордиша є важливою в історії ранньої української фотографії насамперед через його доволі помітну, як на свій час, творчу спадщину. Будучи професійним фотографом, Кордиш створив велику кількість студійних портретів у Кам'янці-Подільському та Києві, але сфера його діяльності охоплювала видову та етнографічну фотографію, зокрема, на Поділлі та Київщині. Інтерес до цих галузей фотографії сприяв його зближенню з діячами українського національного руху. Йосип Кордиш був одним із перших українських фотографів, хто здійснив з професійною метою подорож у зону бойових дій (або принаймні досить близько до неї) під час російсько-турецької війни 1877-1878 років. У польських архівах збереглося листування Кордиша з Михайлом Греймом (1828-1911), знаним польсько-українським фотографом та колекціонером, більша частина життя якого була пов'язана з Кам'янцем-Подільським. Ці листи є рідкісними, як для представників цієї професійної групи, джерело особового походження, що розкриває особливості життя та діяльності фотографа-професіонала, який працював в Україні у другій половині XIX століття.

Зазначені вище факти та обставини сприяли тому, що до постаті Кордиша була привернена увага низки українських та польських дослідників. Зокрема, слід відзначити праці Юліуша Гажтецького (Garztecki 1972) та Гражини Плутецької (Plutecka 1987), які опрацювали листування Кордиша з Греймом та опублікували значну його частину. Київського періоду творчості Кордиша торкалися Олексій Сімзен-Сичевський (1928, с. 386-389), Михайло Рибак

(1997, с. 315-316), Александр Жакович (Żakowycz 2010, s. 70). Ці праці висвітлюють деталі біографії Кордиша, але мають переважно оглядовий або краєзнавчий характер. На їхньому тлі помітно вирізняється рівнем аналізу монографія Еви Маніковської, яку цікавила етнографічна спадщина цього фотографа (Manikowska 2019). Слід зазначити, що попри чималий дослідницький інтерес, певні обставини життя та діяльності Кордиша досі залишаються нерозкритими або потребують уточнення. Введення до наукового обігу потребує й сама фотографічна спадщина Йосипа Кордиша, яка є цінним візуальним джерелом з історії України останньої чверті XIX століття.

Про ранні роки життя Йосипа Кордиша та його шлях у професійну фотографію інформація практично відсутня. Відомо, що він походив з дрібної подільської шляхти й, судячи з його листування, упродовж багатьох років був змушений витратити значні часові та матеріальні ресурси на підтвердження своєї приналежності до цього стану. Пов'язано це було з тим, що після придушення Січневого повстання 1863 року російська адміністрація прагнула ускладнити представникам польської шляхти доступ до дворянства (Garztecki 1972, 281-284). Як фотограф, Кордиш почав працювати у Кам'янці-Подільському, однак у 1868 році, шукаючи кращих можливостей для професійної реалізації, він переїхав до Києва. У місті, яке було столицею трьох губерній Південно-Західного краю, Кордиш відкрив фотографічний заклад спочатку на Володимирській вулиці (буд. Тамари), а згодом у будинку по вул. Хрещатик, 15. Заклад у Кам'янці-Подільському Кордиш у 1871 році продав Михайлу Грейму, з яким був у дружніх і навіть родинних стосунках, адже донька Грейма Модеста була хрещеницею Кордиша (Żakowycz A. et al. 2010, s. 146.).

Ще до свого переїзду до Києва Кордиш виконав серію етнографічних типів Поділля, які були презентовані на Всеросійській етнографічній виставці у 1867 році в Москві. Цей захід відіграв важливу роль у просуванні російського імперського проекту та ідей панславізму, однак представлення в експозиції мешканців Поділля маніфестувало також окремішність та самобутність саме українського населення. У Києві Кордиш зблизився з науковцями та громадськими діячами, яких об'єднував Південно-Західний відділ Російського географічного товариства і сам увійшов до складу цієї організації. Очевидно, саме близькість до кола української інтелігенції дозволила Кордишу отримувати замовлення від Університету св. Володимира (про що повідомляють паспорту його світлин).

На рубежі 60-70-х років XIX століття Південно-Західний відділ здійснював масштабні історико-етнографічні дослідження України і на замовлення цієї установи Кордиш створив серію з 55 портретів та жанрових сцен. Ці знімки у 1874 році експонувалися на III Археологічному з'їзді й увійшли до «Етнографічного альбому Малоросії», що його у 1875 році демонстрували на Міжнародному географічному конгресі у Парижі. Знімки мешканців Київської губернії авторства Кордиша пізніше були включені також до «Альбому костюмів Росії» (1878) (Manikowska 2019, p. 45-52). Годі й казати, що для українського національного проекту візуальна репрезентація на міжнародному рівні мала першорядне значення.

Емський указ 1876 року спричинив ліквідацію Південно-Західного відділу й на деякий час створив суттєві перешкоди для будь-якої українознавчої діяльності. Невдовзі розпочалася російсько-турецька війна і Йосип Кордиш вирушив ближче до місця подій – у болгарське місто Русе, де знаходився офіс російського генерального консула. Після завершення війни Кордиш повернувся до Києва, де його співпраця з діячами українського руху продовжилася. З листування Юрія Цвітківського та вимушеного виїхати за кордон Михайла Драгоманова дізнаємося, що на замовлення Київської громади Кордиш створив декілька десятків світлин Києва, а також міст і містечок Київської та Подільської губерній. Ці фотографії громадівці

надсилали Михайлу Драгоманову, а той мав опублікувати їх цілісним альбомом для репрезентації України у Західній Європі (це завдання, однак, так ніколи й не було реалізоване). Цвітківський у своїх листах скаржився, що «Кордиш дуже добра людина, але гранично лінива й неакуратна». Фотограф зволікав із виконанням замовлень та нерідко забував підписувати свої світлини. Восени 1879 року планувалося, що Кордиш за завданням Громади здійснить подорож для фотографування різних місцевостей України, з тим, щоб потім скляні пластини з його негативами громадівці надіслали Драгоманову для створення копій і поширення в Європі (Архів Михайла Драгоманова, с. 234–236).

Ева Маніковська зауважує, що на початку 1880-х років Йосип Кордиш разом із Михайлом Греймом справді планували спільну подорож з метою створення альбому «краєвидів і типів нашої країни». Яку саме країну планували візуалізувати Кордиш і Грейм? – ставить питання дослідниця. На її думку, Кордиш навряд чи асоціював себе з ідеологією українофільського руху, а його «українські» світлини становлять елемент радше польського візуального нарративу (Manikowska 2019, p. 49). Водночас, враховуючи наведену вище інформацію з листування Драгоманова й Цвітківського, стає зрозумілим, що Йосипа Кордиша (так само як і його колегу Володимира Висоцького) слід уналежнити радше до кола польських діячів, які прагнули порозуміння та співпраці польського й українського національних рухів. Не варто також забувати і про комерційні та кар'єрні міркування, якими Кордиш однозначно керувався, створюючи свої видові та етнографічні світлини.

Більше того, листування Грейма й Кордиша дає підстави вважати, що останній навряд чи відчував щире співчуття до бодай якогось національного проекту. Обидва фотографи спілкувалися польською, тією чи іншою мірою потерпали від обмежень, що їх накладала на польську громаду російська адміністрація. Однак це не заважало їм обмірковувати комерційну вигоду від можливої участі у продукуванні та розповсюдженні серед сільського населення Поділля російської візуальної пропаганди, а саме дешевих портретів членів російської правлячої династії (Garztecki 1972, s. 138-139). В іншому листі Кордиш ділився з Греймом враженнями від своєї участі у III Археологічному з'їзді 1874 року, який мав виключне значення для Київської громади, а відтак і для українського національного руху: «Як на мене, думали б краще як порядкувати світ, аби люди не бідували, мали роботу, щоб в містах були б добрі тротуари, вулиці мощені, вода, світло, податки зменшувалися б, і т. д., і т. д. Це я розумію, що була б наука і приємна, і корисна, бо так ці з'їзди та балачки насправді дитинство» (Garztecki 1972, 282-284).

Плануючи зосередитися на фотографічних подорожах, у 1880 році Кордиш віддав ательє на Хрещатику в управління своєму помічникові Володимиру Загорському. Для своєї родини він придбав садибу на Малопідвальної вулиці, де планував також організувати фотографічний заклад, орієнтований на клієнтів з невисоким рівнем доходу та відповідними вимогами до якості продукції. Однак цим планам реалізуватися не судилося, адже його колишній співробітник, попри те, що раніше стажувався у паризького фотографа Станіслава Остророга (Żakowycz 2010, s. 146), до середини 1880-х років довів заклад до банкрутства (Plutecka 1987, 254-255). З того часу Кордиш у листах постійно скаржився на матеріальні проблеми і необхідність розпродавати майно. Сподіваючись виправити ситуацію, у 1889 році він спробував відновити діяльність ательє у просторому приміщенні в будинку Верхаловського на Хрещатику, де раніше працював інший відомий київський фотограф – Володимир Висоцький. З рапорту поліцеймейстера дізнаємося, що 63-річний Кордиш на той момент проживав з дружиною Леонією та двома синами – Йосипом (1869 р. н.) та Леонтієм (1874 р.

н.). Його майно складалося з власного будинку по Малопідвальній вулиці, вартістю 15 тис. крб. (ДАКО, ф. 2, оп. 25, спр. 429, арк. 7-7зв).

Однак справа знову не пішла, адже навесні того ж року старший син Кордиша захворів на туберкульоз і за чотирнадцять місяців помер. Безуспішна боротьба з хворобою коштувала родині великих грошей, тоді як фотографічний заклад не приносив очікуваних прибутків. У листуванні Кордиш скаржився Греймові на своє безнадійне фінансове становище, яке змушувало його продавати останнє майно (Garztecki 1972, s. 219-221). У 1890-1891 рр. колишньою фотографією Кордиша за адресою Хрещатик, 45 володів Олександр Маршалковський. Згодом заклад перейшов у власність Миколи Уземського. Попри постійні скарги на стан здоров'я, скруту та неможливість знайти гідну роботу, Йосип Кордиш не полишав надії відновити свою справу. У червні 1893 р. він отримав дозвіл упродовж 5 місяців фотографувати в різних місцях Київської губернії (ДАМК, ф. 287, оп. 1, спр. 9, арк. 106), однак чи вдалося йому здійснити цю подорож, на жаль, невідомо. В останні роки свого життя фотограф тяжко хворів і 21 липня 1896 року помер.

Як ми зазначали вище, фотографічна спадщина Йосипа Кордиша складається зі студійних портретів, «типів і видів», тобто етнографічних світлин та фотографій історичних пам'яток і ландшафтів. Більшість із цих фотографій Кордиш виконав особисто, однак авторство значної частини світлин може належати його найманим працівникам. Це, зокрема, стосується світлин періоду балканського відрядження Кордиша. 7 січня 1879 року, одразу після повернення з Русе до Києва, він писав Грейму, що півроку провів у цьому місті, тоді як світлини у ближчих до фронтів російсько-турецької війни місцевостях Болгарії робив його працівник Яворський (Żakowycz 2010, s. 61), «разом з помічником пана Мігурського»²⁴. З привезених негативів в ательє Кордиша виготовлялися фотоальбоми на продаж, однак комерційним успіхом вони не користувалися (Plutecka 1987, 252).

Власні професійні здібності Йосип Кордиш цінував дуже високо. У листах він неодноразово підкреслював, що є найкращим фотографом у Києві, і зазвичай не дуже компліментарно відгукувався про працю своїх конкурентів. Слід зазначити, що роботи Кордиша, зокрема його етнографічні фотографії, справді виконані на досить високому технічному рівні. Роки найбільш активної діяльності Кордиша припали на період становлення фотографічної техніки та панування «мокрого колодієвого процесу», який вимагав від фотографа досить високого рівня компетенції у царині фотохімії. Тому на той час головним критерієм майстерності була здатність отримати технічно якісне зображення. З поширенням простішого желатино-срібного процесу з середини 1880-х років та по мірі удосконалення фотографічної оптики, зросли вимоги до художнього аспекту фотографії, запровадження різноманітних інноваційних технік друку зображень тощо. Очевидно, за таких умов Кордишу, з його загалом досить консервативним підходом до справи, було важко конкурувати на динамічному ринку київської фотографії.

Тим не менше, джерельну цінність його робіт для української етнології та історії фотографії важко переоцінити. На превеликий жаль, більша частина фотографічної спадщини Йосипа Кордиша розпорошена по приватних колекціях, або перебуває на зберіганні в російських музейних сховищах, які з об'єктивних причин наразі недоступні для українських дослідників. З огляду на це, ми вважаємо за доцільне опублікувати на сторінках журналу відскановані фотографії з «Етнографічного альбому Малоросії» (1875), який зберігається у

²⁴ Карл Йозеф Мігурський – відомий одеський фотограф та автор «Практичного підручника для фотографії» (1859), який у 1877-1878 роках також перебував на Балканах.

московському Державному історичному музеї за інвентарним номером «И VI 30321». Оригінальні світлини становлять альбумінові відбитки (розміром близько 20х25 см), наклеєні на картонні паспарту з фірмовим знаком фотографа. На сайті музейної установи представлено 48 з 55 фотографій альбому, які, з огляду на підписи, створені переважно в околицях Борисполя на Київщині. Безумовно, у подальшому фотографії Йосипа Кордиша потребуватимуть повторного опублікування у належній якості, а в ідеалі – повернення оригінальних фотоматеріалів в Україну.

Господарські споруди. Зовнішній вигляд хати, клуні й загалом селянської садиби, з групою дітей, що сидять на насипу. ГИМ 95171/15227

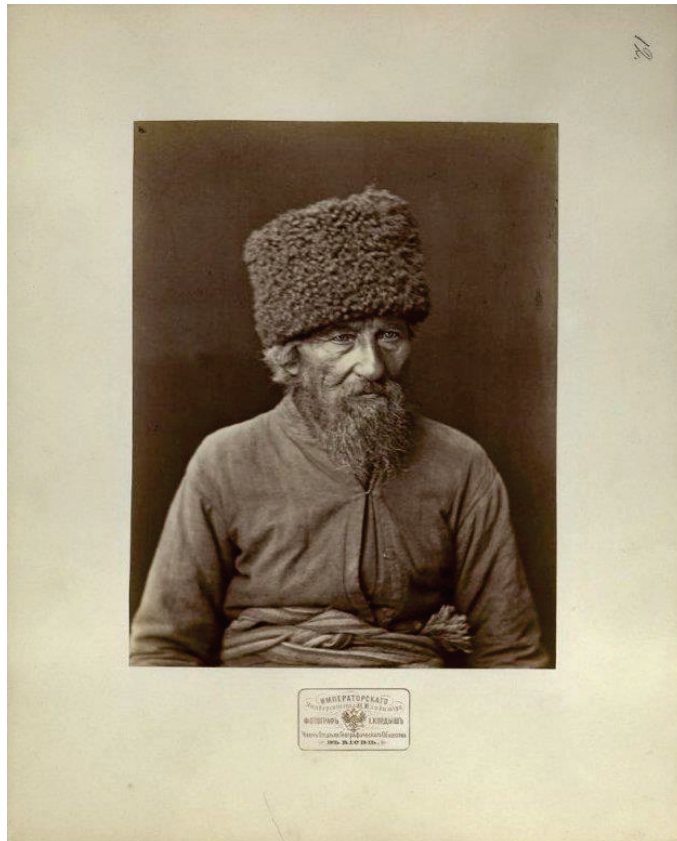
Господарські споруди. Вид селянської садиби: хати, клуні, повітки та інших споруд. ГИМ 95171/15226

Господарські споруди. Вид селянської садиби з журавлем біля криниці та терлицею для конопель. ГИМ 95171/15225

Господарські споруди. Ще вид селянської садиби. ГИМ 95171/15229

Типи мешканців. Козак Йова,
60 років. ГИМ 95171/15228

Типи мешканців. Щиголь, 45
років. ГИМ 95171/15224

Типи мешканців. Федір Шепель.
ГИМ 95171/15230

Типи мешканців. Двоє
старшин: колишній та
нинішній ГИМ. 95171/15223

*Типи мешканців. Андрій Шепель,
46 років. ГИМ 95171/15222*

*Типи мешканців. Стара селянка 55
років у білій свиті, намітці,
плахті, запасці та червоних
чоботях (en face). ГИМ
95171/15221*

*Типи мешканців. Стара селянка
55 років у білій свиті, намітці,
плахті, запасці та червоних
чоботях (з боку). ГИМ
95171/15220*

*Типи мешканців. Стара селянка
55 років у юпці та спідниці. ГИМ
95171/15219*

*Типи мешканців. Літня
молодиця (козачка) 45 років у
кожусі та намітці. ГИМ
95171/15218*

*Типи мешканців. Три молодиці:
одна в плахті, запасці,
корсетці й очинці, 25 років.
Друга в намітці, юпці, плахті й
запасці, 26 років. Третя 45
років, в намітці, свиті, плахті й
запасці. ГИМ 95171/15217*

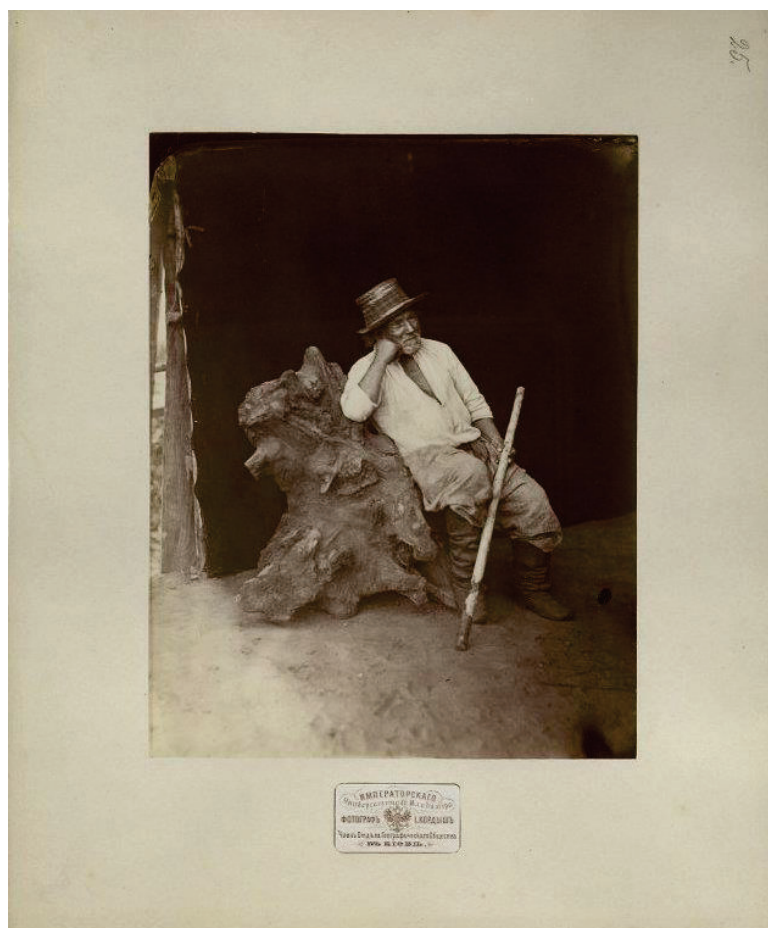
Типи мешканців. Чотири
дівчини в літньому вбранні
ГИМ 95171/15216

Група парубків та хлопчиків містечка Бориспіль і села Басані Переяславського повіту.
ГИМ 95171/15215

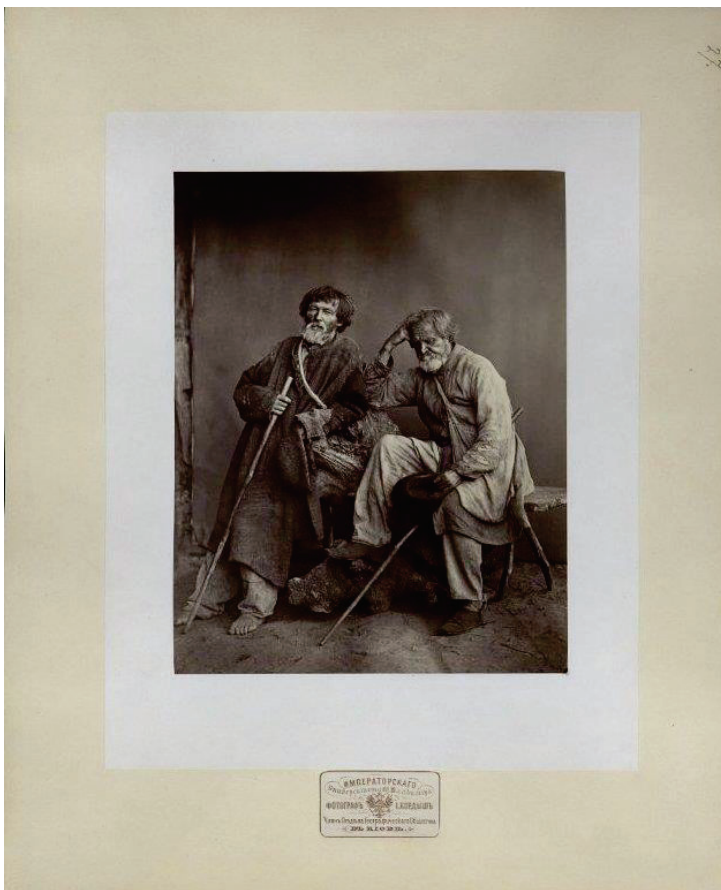
*Хлопець 19 років села Басані.
ГИМ 95171/15213*

*Типи мешканців. Старий
сторож. ГИМ 95171/15214*

Типи мешканців. Злидар 80 років, який відслужив 25 років, у відставці після угорської кампанії, уродженець містечка Борисполя. ГИМ 95171/15211

Типи мешканців. Двоє злидарів: один сліпий 70 років, а інший зрячий 58 років. ГИМ 95171/15212

*Типи мешканців. Остап
Вересай, відомий бандурист
ГИМ 95171/15210*

*Типи мешканців. Два лірники з
містечка Вороньків з
хлопчиком-поводирем. ГИМ
95171/15209*

Сцени домашнего побуту. Оранка, плуг орний ГИМ 95171/15208

Сцени домашнего побуту. Плуг повертається. ГИМ 95171/15207

Сцени домашнього побуту. Чумак Золотоноського повіту, що повертається з ярмарку, де він продав привезену з Криму сіль. ГИМ 95171/15206

Сцени господарського побуту. Валка з сіл Скопці та Любарці, яка відправляється до Києва зі своїм зерновим хлібом. ГИМ 95171/15202

*Сцени господарського
характеру. Жива. ГИМ
95171/15188*

Сцени господарського характеру. Косовиця (покіс) жита і в'язання. ГИМ 95171/15201

Сцени господарського характеру. Косовиця (покіс) сіна і згрібання. ГИМ 95171/15189

Сцени господарського характеру. Гончар, який виготовляє горщики. ГИМ 95171/15190

Сцени господарського характеру. Пасіка. ГИМ 95171/15191

Сцени господарського характеру. Майстри-теслі, які будують сарай, на відпочинку. ГИМ 95171/15185

Сцени господарського характеру. Обід теслі, принесений дружиною. ГИМ 95171/15193

Сцени господарського характеру. Теслі та покрівельщики, які будують сарай. ГИМ 95171/15194

Сцени господарського характеру. Дівчина, яка повертається з поля верхи. ГИМ 95171/15195

Сцени господарського характеру. Частина ярмарку в містечку Бориспіль. ГИМ 95171/15196

Сцени господарського характеру. Базарні лави в містечку Бориспіль. ГИМ 95171/15197

Сцени домашнього побуту.
Дівчина, яка пряде. ГИМ
95171/15198

*Сцени домашнего быту.
Дівчина, яка пряде, й дві дівки,
які прийшли в гості. ГИМ
95171/15199*

*Сцени домашнего быту.
Дівчина, яка йде за водою. ГИМ
95171/15200*

Сцени домашнього побуту.
Дівчина, яка несе воду і хлопець,
який збирається пити. ГИМ
95171/15203

Сцени домашнього побуту.
Дівчина, яка несла воду,
відпочиває, замислившись,
спершись на пеньок. ГИМ
95171/15205

*Сцени домашнього побуту.
Дівчина, яка витягнула воду з
криниці за допомогою
журавеля, дає напитись
хлопцю. ГИМ 95171/15204*

Сцени домашнього побуту. Танці дівчат під скрипку та бубон. ГИМ 95171/15231

Сцени домашнього побуту.
Сільські музики. ГИМ
95171/15184

Сцени домашнього побуту. Вечорниці. ГИМ 95171/15185

Сцени обрядові. Дівчата, які створили увечорі 23 липня [саме така дата вказана в описі фото на сайті музею – Г. К.] купало, сидять колом та співають купальські пісні. ГИМ 95171/15186

Сцени обрядові. Дівчата, які закінчили жнива й приготували вінки, йдуть до пана святкувати обжинки. ГИМ 95171/15187

Список скорочень

ДАКО – Державний архів Київської області.

ДАМК – Державний архів міста Києва.

Список джерел та літератури

Архів Михайла Драгоманова, 1938, т. 1. Варшава: Український науковий інститут.

ДАКО Ф. 2. Оп. 25. Спр. 429.

ДАМК Ф. 287. Оп. 1. Спр. 9.

РИБАКОВ, М., 1999, *Невідомі та маловідомі сторінки історії Києва*. Київ: Кий.

СИМЗЕН-СИЧЕВСЬКИЙ, О., 1928, *Давні київські фотографії та їхні знімки старого Києва. Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергійовича Грушевського*. Київ: Трест «Київ-Друк». С. 359-403.

GARZTECKI, J., 1972, *Mistrz zapomniany. O Michałе Greimie z Kamieńca*. Kraków, Wydawnictwo Literackie.

PLUTECKA, G., GARZTECKI, J., 1987, *Fotografowie nietypowe*. Kraków, Wydawnictwo Literackie.

MANIKOWSKA, E., 2019, *Photography and cultural heritage in the age of Nationalisms: Europe's eastern borderlands*. London: Bloomsbury Visual Arts.

ŻAKOWICZ A. et al. 2010. *Fotografia Galicyjska do roku 1918*. Częstochowa, Katowice, Lwów: Centrum Europy.

Abbreviations

DAKO – Derzhavnyi arkhiv Kyivskoyi oblasti [State Archive of Kyiv Oblast]

DAMK – Derzhavnyi arkhiv mista Kyeva [State Archive of Kyiv]

References

ARCHIV MYKHAYLA DRAHOMANOVA, 1938, т. 1. Warszawa: Ukrayinski naukovi instytut.

DAKO. Fund 2. Register 25. File 429.

DAMK. Fund 287. Register 1. File 9.

RYBAKOV M. 1999. *Nevidomi ta malovidomi storinky istorii Kyeva* [Unknown and lesser known pages of the history of Kyiv], Kyiv: Kyi.

SIMZEN-SYCHEVSYI O. 1928. *Davni kyivski fotografi ta yikhni znimky starogo Kyeva* [Old Kyiv photographers and their images of old Kyiv], *Yuvileynyi zbirnyk na poshanu akademika Mykhaila Serhiyovycha Hrushevskoho*. Kyiv. P. 359-403.

GARZTECKI, J., 1972, *Mistrz zapomniany. O Michałе Greimie z Kamieńca*. Kraków, Wydawnictwo Literackie.

PLUTECKA, G., GARZTECKI, J., 1987, *Fotografowie nietypowe*. Kraków, Wydawnictwo Literackie.

MANIKOWSKA, E., 2019, *Photography and cultural heritage in the age of Nationalisms: Europe's eastern borderlands*. London: Bloomsbury Visual Arts.

ŻAKOWICZ A. et al. 2010. *Fotografia Galicyjska do roku 1918*. Częstochowa, Katowice, Lwów: Centrum Europy.

Етнографічна фотографія Йосипа Кордиша (1824-1896)

Розвідка присвячена Йозефу Кордишу, професійному фотографу польсько-українського походження, який працював у Кам'янці-Подільському та Києві наприкінці XIX століття. Кордиш відомий своїми фотографічними експедиціями на Поділлі та Київщині, а також поїздкою в зону російсько-турецької війни (1877-1878). У статті уточнено деякі сторінки біографії фотографа, а також опубліковано світлини Кордиша «Етнографічного альбому Малоросії» (1875), зроблені на Київщині упродовж 1860-х років.

Ключові слова: історія України, історія фотографії, візуальні архіви, XIX століття, етнографічна фотографія, Київ, Кам'янець-Подільський, Поділля, Україна, польсько-українські відносини, націоналізм, фотографи.

Gennadii Kazakevych, Dr. of Sc. (History), Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine).

Геннадій Казакевич, д-р іст. наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2690-860X>

Received: 06-11-2023

Advance Access Published: December, 2023